

Zakres podstawy programowej – historia, klasa 6

I. Narodziny nowożytnego świata

1. Wielkie odkrycia geograficzne

- średniowieczne wyobrażenia o Ziemi;
- przyczyny wielkich odkryć geograficznych;
- rozwój techniki żeglarskiej – karawela, Kompas, astrolabium;
- wyprawy Krzysztofa Kolumba, Vasco da Gamy, Bartłomieja Diaza i Ferdynanda Magellana;
- odkrycie Ameryki w 1492 r.;
- pierwsza wyprawa dookoła Ziemi w latach 1519–1522;
- znaczenie odkryć geograficznych i poszukiwanie morskiej drogi do Indii;
- pochodzenie nazwy „Ameryka”.

2. Skutki odkryć geograficznych

- cywilizacje prekolumbijskie: Majowie, Aztekowie i Inkowie;
- ich osiągnięcia i obszary zamieszkania;
- podbój Ameryki przez Hiszpanów i Portugalczyków;
- działalność konkwistadorów, m.in. Hernána Cortésa i Francisca Pizarra;
- powstanie kolonii i plantacji;
- niewolnictwo i sprowadzanie ludności afrykańskiej do Ameryki;
- wymiana towarów między Starym i Nowym Światem;
- pozytywne i negatywne skutki wielkich odkryć geograficznych.

3. Renesans – narodziny nowej epoki

- czas i cechy charakterystyczne renesansu;
- odrodzenie zainteresowania antykiem;
- humanizm i poglądy humanistów;
- ideał człowieka renesansu;
- wynalezienie druku przez Jana Gutenberga;
- znaczenie druku dla rozprzestrzeniania się nowych idei;
- Leonardo da Vinci jako przykład człowieka renesansu;
- Erazm z Rotterdamu i jego poglądy.

4. Kultura renesansu w Europie

- Włochy jako kolebka renesansu;
- renesansowa radość życia;
- mecenat;
- architektura renesansowa – attyka, arkada, kopuła;
- perspektywa i fresk;
- najważniejsi twórcy renesansu i ich dzieła;
- Leonardo da Vinci i Michał Anioł.

5. Reformacja – czas wielkich zmian

- kryzys Kościoła katolickiego;
- wystąpienie Marcina Lutra w 1517 r.;

- przyczyny i przebieg reformacji;
- poglądy Marcina Lutra i Jana Kalwina;
- powstanie wyznań protestanckich;
- zmiany w liturgii protestanckiej;
- skutki reformacji;
- pokój w Augsburgu z 1555 r. i zasada „czyj kraj, tego religia”;
- podział religijny Europy.

6. Kontrreformacja

- sobór trydencki;
- postanowienia soboru;
- kontrreformacja;
- działalność jezuitów i Ignacy Loyola;
- seminaria duchowne;
- inkwizycja i indeks ksiąg zakazanych;
- wojna trzydziestoletnia;
- pokój westfalski z 1648 r.

II. W Rzeczypospolitej szlacheckiej

1. Demokracja szlachecka

- szlachta, jej prawa, obowiązki i zajęcia;
- przywileje szlacheckie;
- zróżnicowanie stanu szlacheckiego;
- demokracja szlachecka;
- konstytucja *Nihil novi* z 1505 r.;
- sejm walny i jego izby;
- sejmiki ziemskie;
- pospolite ruszenie;
- zasada *liberum veto*;
- funkcjonowanie parlamentaryzmu Rzeczypospolitej.

2. W folwarku szlacheckim

- folwark szlachecki i jego organizacja;
- gospodarcza działalność szlachty;
- pańszczyzna;
- spław wiślan y i handel zbożem;
- szkuty i spichlerze;
- Pomorze Gdańskie i porty nad Wisłą;
- statuty piotrkowskie;
- ustawy antychłopskie i antymieszczańskie;
- sytuacja chłopów i mieszczan;
- znaczenie gospodarczego rozwoju Rzeczypospolitej.

3. W czasach ostatnich Jagiellonów

- panowanie Zygmunta I Starego i Zygmunta II Augusta;
- wojna z zakonem krzyżackim w latach 1519–1521;

- Prusy Książęce i Prusy Królewskie;
- hołd pruski z 1525 r.;
- zależność Prus Książęcych od Polski;
- skutki hołdu pruskiego.

4. Odrodzenie na ziemiach polskich

- rozwój renesansu w Polsce;
- renesansowy Wawel;
- mecenat ostatnich Jagiellonów;
- Mikołaj Rej i Jan Kochanowski;
- Andrzej Frycz Modrzewski;
- arrasy i krużganki;
- teoria geocentryczna i heliocentryczna;
- Mikołaj Kopernik i jego odkrycie;
- Galileusz jako zwolennik teorii Kopernika;
- „złoty wiek” w dziejach Polski.

5. Rzeczpospolita Obojga Narodów

- przyczyny unii lubelskiej;
- unia personalna i unia realna;
- postanowienia unii lubelskiej z 1569 r.;
- powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- Królestwo Polskie i Wielkie Księstwo Litewskie;
- struktura narodowa i wyznaniowa państwa;
- Wołyń, Podole i Ukraina;
- skutki unii lubelskiej;
- znaczenie wielokulturowości.

6. „Państwo bez stosów”

- wielowyznaniowość Rzeczypospolitej;
- reformacja w Polsce;
- tolerancja religijna;
- konfederacja warszawska z 1573 r.;
- katolicyzm, luteranizm, prawosławie i judaizm;
- arianie;
- innowiercy;
- znaczenie innych wyznań dla rozwoju szkolnictwa;
- rozmieszczenie wyznań na ziemiach Rzeczypospolitej.

7. Pierwsza wolna elekcja

- przyczyny elekcyjności tronu;
- pierwsze bezkrólewie;
- wolna elekcja;
- pierwsza wolna elekcja i wybór Henryka Walezego;
- interrex;
- *Artykuły henrykowskie*;
- *pacta conventa*;

- zasady wyboru króla;
- następstwa wolnych elekcji.

III. W obronie granic Rzeczypospolitej

1. Wojny z Rosją

- wojny Stefana Batorego o Inflanty;
- piechota wybraniecka;
- dymitriada i polska interwencja w Rosji;
- bitwa pod Kłuszynem w 1610 r.;
- Stanisław Żółkiewski;
- Kreml i bojarzy;
- pokój w Polanowie z 1634 r.;
- skutki wojen z Rosją.

2. Początek wojen ze Szwecją

- panowanie Wazów;
- przyczyny wojen polsko-szwedzkich;
- wojna o Inflanty;
- bitwa pod Kircholmem w 1605 r.;
- Jan Karol Chodkiewicz;
- walka o ujście Wisły;
- bitwa pod Oliwą w 1627 r.;
- rozejmy w Starym Targu i Sztumskiej Wsi;
- przeniesienie stolicy z Krakowa do Warszawy.

3. Powstanie Chmielnickiego

- sytuacja Kozaków zaporoskich;
- Bohdan Chmielnicki;
- przyczyny powstania w 1648 r.;
- Kozacy rejestrowi;
- najważniejsze bitwy powstania;
- Żółte Wody, Korsuń i Beresteczko;
- ugoda w Perejasławiu z 1654 r.;
- wojna polsko-rosyjska;
- rozejm w Andruszowie z 1667 r.;
- skutki powstania.

4. Potop szwedzki

- przyczyny najazdu Szwecji na Rzeczpospolitą;
- potop szwedzki w latach 1655–1660;
- obrona Jasnej Góry;
- Augustyn Kordecki i Stefan Czarniecki;
- wojna podjazdowa;
- śluby lwowskie Jana Kazimierza;
- postawa społeczeństwa wobec najeźdźcy;
- pokój w Oliwie z 1660 r.;

- skutki potopu szwedzkiego.

5. Wojny z Turcją

- Imperium Osmańskie;
- przyczyny wojen polsko-tureckich;
- walki o Mołdawię;
- Cecora w 1620 r.;
- obrona Chocimia w 1621 r.;
- wojna z Turcją w latach 1672–1676;
- traktat w Buczaczu;
- Jan III Sobieski;
- bitwa pod Chocimiem w 1673 r.;
- odsiecz wiedeńska w 1683 r.;
- Kara Mustafa;
- skutki wojen z Turcją.

6. Kryzys Rzeczypospolitej

- skutki wojen XVII wieku;
- wyniszczenie kraju i straty terytorialne;
- osłabienie władzy królewskiej;
- zrywanie sejmów i *liberum veto*;
- wzrost znaczenia magnaterii;
- kryzys gospodarczy;
- uzależnienie Rzeczypospolitej od państw sąsiednich;
- rokosz Lubomirskiego;
- Władysław Siciński i pierwsze zerwanie sejmu w 1652 r.

7. Barok i sarmatyzm

- barok jako epoka kontrastów;
- cechy architektury, malarstwa i rzeźby barokowej;
- sztuka związana z kontrreformacją;
- kalwarie;
- Sarmaci i ideologia sarmatyzmu;
- „złota wolność szlachecka”;
- obyczaje i strój szlachecki;
- putto i ornament;
- wpływ pobożności na sztukę i architekturę.

IV. Od absolutyzmu do republiki

1. Monarchia absolutna we Francji

- wojny religijne we Francji;
- Edykt nantejski;
- umacnianie władzy monarchy;
- kardynał Richelieu;
- Ludwik XIV i monarchia absolutna;
- Wersal i życie dworskie;

- Francja jako potęga europejska;
- manufaktury, handel, import i eksport;
- polityka gospodarcza Colberta;
- hugenoci;
- twórczość Molière'a.

2. Monarchia parlamentarna w Anglii

- konflikt Karola I z parlamentem;
- wojna domowa w Anglii;
- purytanie, rojaliści i nowa szlachta;
- Oliver Cromwell;
- dyktatura Cromwella;
- Wilhelm Orański;
- powstanie monarchii parlamentarnej;
- 1689 r. i ukształtowanie monarchii parlamentarnej;
- porównanie monarchii parlamentarnej i absolutnej.

3. Oświecenie w Europie

- idee i charakterystyka oświecenia;
- krytyka absolutyzmu i Kościoła;
- Monteskiusz i trójpodział władzy;
- Wolter;
- Jan Jakub Rousseau i umowa społeczna;
- ateizm;
- Denis Diderot i *Wielka encyklopedia francuska*;
- odkrycia naukowe i techniczne;
- klasycyzm;
- architektura oświeceniowa.

4. Nowe potęgi europejskie

- absolutyzm oświecony;
- rozwój Prus;
- Austria Habsburgów;
- Rosja w XVIII wieku;
- Piotr I, Maria Teresa, Józef II i Fryderyk Wielki;
- reformy w Rosji, Austrii i Prusach;
- powstanie Królestwa Pruskiego w 1701 r.;
- powstanie Cesarstwa Rosyjskiego w 1721 r.;
- dostęp Rosji do Bałtyku;
- wpływ nowych potęg na sytuację Rzeczypospolitej.

5. Stany Zjednoczone Ameryki

- kolonie brytyjskie w Ameryce Północnej;
- konflikt kolonistów z Wielką Brytanią;
- wojna o niepodległość;
- bostońskie picie herbaty;
- Deklaracja niepodległości z 1776 r.;

- Jerzy Waszyngton;
- Tadeusz Kościuszko i Kazimierz Pułaski;
- konstytucja USA z 1787 r.;
- ustrój polityczny Stanów Zjednoczonych;
- Kongres i Izba Reprezentantów;
- idee oświeceniowe w konstytucji USA.

V. Upadek Rzeczypospolitej

1. Rzeczpospolita pod rządami Wettinów

- unia personalna Polski z Saksonią;
- August II Mocny i August III Sas;
- ingerencja Rosji w sprawy Polski;
- podwójna elekcja w 1733 r.;
- Stanisław Leszczyński;
- sejm niemy z 1717 r.;
- anarchia i słabość państwa;
- projekty reform Stanisława Konarskiego;
- przyczyny kryzysu Rzeczypospolitej.

2. Pierwszy rozbiór Polski

- Stanisław August Poniatowski;
- pierwsze reformy państwa;
- prawa kardynalne;
- konfederacja barska z 1768 r.;
- przyczyny i następstwa konfederacji;
- pierwszy rozbiór Polski w 1772 r.;
- państwa zaborcze;
- ziemie utracone w wyniku pierwszego rozbioru;
- Tadeusz Rejtan.

3. Kultura polskiego oświecenia

- Stanisław August Poniatowski jako mecenas kultury;
- obiady czwartkowe;
- literatura oświecenia;
- Ignacy Krasicki;
- Hugo Kołłątaj i Stanisław Staszic;
- Teatr Narodowy;
- czasopismo „Monitor”;
- Komisja Edukacji Narodowej;
- reforma szkolnictwa;
- malarstwo Canaletta i Marcella Bacciarellego;
- architektura i sztuka klasycystyczna.

4. Sejm Wielki i Konstytucja 3 Maja

- Sejm Wielki w latach 1788–1792;
- reformy Sejmu Czteroletniego;

- Konstytucja 3 maja z 1791 r.;
- zmiany ustrojowe wprowadzone przez konstytucję;
- wojna polsko-rosyjska w 1792 r.;
- konfederacja targowicka;
- drugi rozbiór Polski w 1793 r.;
- ziemie utracone w wyniku drugiego rozbioru;
- Order Virtuti Militari.

5. Powstanie kościuszkowskie i trzeci rozbiór Polski

- insurekcja kościuszkowska z 1794 r.;
- Tadeusz Kościuszko jako naczelnik powstania;
- bitwa pod Racławicami;
- kosynierzy i Wojciech Bartos;
- Uniwersał połaniecki;
- bitwa pod Maciejowicami;
- upadek powstania;
- trzeci rozbiór Polski w 1795 r.;
- przyczyny upadku Rzeczypospolitej.

VI. Rewolucja francuska i okres napoleoński

1. Rewolucja francuska

- sytuacja Francji przed rewolucją;
- stany społeczne;
- wybuch rewolucji w 1789 r.;
- zdobycie Bastylii;
- Stany Generalne i Zgromadzenie Narodowe;
- Deklaracja praw człowieka i obywatela;
- Konstytucja francuska z 1791 r.;
- monarchia konstytucyjna.

2. Republika Francuska

- powstanie republiki;
- obalenie monarchii;
- Ludwik XVI;
- jakobini;
- Maksymilian Robespierre;
- terror i Wielki Terror;
- gilotyna;
- upadek rządów jakobinów;
- dyktatorstwo;
- skutki rewolucji francuskiej.

3. Epoka Napoleona Bonapartego

- przejęcie władzy przez Napoleona;
- zamach stanu;
- Napoleon jako cesarz Francuzów;

- wojny napoleońskie;
- Kodeks Napoleona z 1804 r.;
- reformy Napoleona;
- blokada kontynentalna;
- pokój w Tylży z 1807 r.;
- Związek Reński;
- Francja i jej państwa zależne.

4. Upadek Napoleona

- wyprawa Napoleona na Rosję w 1812 r.;
- strategia obronna Rosjan;
- taktyka spalonej ziemi;
- odwrót Wielkiej Armii;
- bitwa pod Borodino;
- bitwa pod Lipskiem w 1813 r.;
- „bitwa narodów”;
- abdykacja Napoleona;
- przyczyny klęski Napoleona.

5. Legiony Polskie we Włoszech

- sytuacja Polaków po utracie niepodległości;
- emigracja;
- utworzenie Legionów Polskich we Włoszech w 1797 r.;
- Jan Henryk Dąbrowski i Józef Wybicki;
- udział legionistów w wojnach napoleońskich;
- zasady życia legionowego;
- Legiony jako szkoła patriotyzmu;
- udział Polaków w walkach na San Domingo;
- powstanie hymnu Polski i jego związek z Legionami.

6. Księstwo Warszawskie

- utworzenie Księstwa Warszawskiego w 1807 r.;
- konstytucja Księstwa Warszawskiego;
- związek ustroju Księstwa z ideami rewolucji francuskiej;
- udział Polaków w wojnach napoleońskich;
- książę Józef Poniatowski;
- bitwa pod Raszynem w 1809 r.;
- szarża polskich szwoleżerów pod Somosierrą;
- powiększenie terytorium Księstwa;
- upadek i likwidacja Księstwa Warszawskiego w 1815 r.;
- znaczenie mitu napoleońskiego dla pamięci o Legionach.